

Anton Vydra:

Hermés bez krídel: Kultúrne obrazy kontinentálnej hermeneutiky

Praha: Togga, 2023, 276 s.

Pred nami leží dielo, ktoré predstavuje chronologický výber „obrazov“, ovplyvňujúcich naše myslenie od čias antiky až po súčasnosť. Čitateľ pri pohľade na obsah, ktorý ide od konkrétnejších obrazov ako reťaz, poklad či telo, k abstraktnejším ako kruh, hľadisko či rozhovor, ľahko nadobudne pocit, že ide o pokus napísať dejiny kontinentálnej hermeneutiky. Samotný autor nás však v predslove varuje pred týmto čítaním, pretože dejiny, hoci len kontinentálnej hermeneutiky by si vyžadovali rozsiahlejšiu prácu (s. 15 – 16). Autorovi v tomto diele ide o inú tému. Ako filozof obrazu sa nám pokúša predstaviť niekoľko dominantných „obrazov“, ktoré v priebehu času zakladali a stále zakladajú podmienky nášho porozumenia textom, druhým a svetu (s. 17).

Treba mať na pamäti, že pod slovom „obraz“ sa v tomto diele myslí diskurz či vzorec, ktorý je funkčný na pozadí našich vyjadrení, isté *imago fundamentalis*, ktoré sprostredkováva náš vzťah k svetu. Autor tieto fundamentálne „obrazy“ spája do súborov, ktoré mu tak vytvárajú to, čo nazýva imaginatívnymi setmi. Tieto sety tvoria hlavnú tému jeho diela, z ktorého cítiť inšpiráciu Bachelardovými poetikami; *imago fundamentalis* rozhovoru nie je o nič viac reálnejšie ako Ilias.

Samozrejme, dejiny nie sú pokojným tokom rieky, preto sa nedajú úplne presne vymedziť začiatky a konce dominantných postavení jednotlivých obrazov. Autorovi však o nejakú periodizáciu ani nejde, naopak. Ukazuje, že imaginatívne sety, o ktorých hovorí, sa síce objavujú a vyvíjajú v čase, ale po strate dominancie nikdy nemiznú. Ide skôr o genealogický rizóm, ktorý sa v tichosti vinie naprieč dejinami *ad infinitum* a nie je ničím zvláštne, že imaginatívne sety, ktoré kedysi dominovali, majú ozveny aj v našom myslení (s. 10). Ako sme už spomínali, obraz je tu diskurzom, zakladajúcim podmienky nášho porozumenia svetu, čo sa týka aj myslenia, ktoré sa explicitne odmieta podriaďovať fantazmám, pretože imaginatívne štruktúry sú niečo, k čomu naše myslenie vždy

intímne inklinuje. Aj mlčanie pred Transcendentnom, o ktorom v rôznych formách hovorí negatívna teológia, je v určitom zmysle imaginatívnou štruktúrou.

Obrazy, s ktorými sa v rámci tejto knihy stretáme, predstavujú trinásť rôznych náhľadov na tému interpretácie textov a sveta. Autor však sám priznáva, že tieto obrazy boli vybrané arbitrárne a mohli by sa pomenovať aj inak, a ani množstvo nie je predmetom nejakej symboliky. Ďalej priznáva aj to, že vedecký projekt tejto knihy, opísanie imaginatívnych štruktúr podmieňujúcich naše vnímanie, bude v sebe inherentne obsahovať miesta, kde by sa dalo povedať ešte niečo, najsť doteraz nepovšimnutú imaginatívnu štruktúru či „nasvietiť“ iné genealogické vlákno v rizóme ideí. Vidíme tu teda explicitne priznaný rukopis autorovej individuality, ako aj rezignáciu na monumentálnu či totalizujúcu perspektívu.

V tónine tejto intelektuálnej skromnosti sa v úvode objavuje aj Literárny vedec, ktorý sa sťažuje na zastaranosť prístupov preberaných v knihe alebo Historici (antiky / stredoveku), dožadujúci sa väčšej hĺbky tém. Autor poďakuje a námietky takpovediac vypoklonkuje z dverí, s oprávneným poukazaním na vyššie spomínanú filozofiu obrazu. Spýtajme sa však: čo by sme povedali takému Študentovi filozofickej hermeneutiky, ktorého – z hľadiska obmedzeného času a rozsiahlosti tém, zmienky o bielych miestach, otvorenosti a neukončenosti výskumu obrazov – nemusí výber tohto diela naplňať optimizmom?

Samozrejme, môžeme povedať, že ide o výskumné, nie primárne didaktické dielo a nadšeného študenta odkázať na bohatý zoznam prehľadovej literatúry v poznámkach, a pokračovať v našom výklade pre užšiu odbornú obec s pokojným vedomým, že Študent si utvorí kvalitný obraz učiva povedzme z edície Routledge Companion.

Nemyslíme si však, že ako táto kniha, tak aj oblasť filozofie obrazu je komplexná v takom rozsahu, že by jej najnovšie poznatky mali byť primárne prístupné výskumnej vedeckej obci a až neskôr študentom. Takisto si nemyslíme, že Študent by sa mal obávať otvorenosti a neukončenosti poznania v tomto diele viac, než sa obáva, že galéria, do ktorej chodí, nevlastní všetky obrazy na svete. Aj dielo *Hermés bez krídel* by sme mohli chápať obrazne – práve ako galériu imaginatívnych štruktúr.

V prvej miestnosti stretneme Sokrata v rozhovore s Iónom. Ako je známe, Ión nepochopil Sokratovo vyhlásenie, že rapsód by mal rozumieť zmyslu básnikových slov a domnieval sa, že Sokrates naráža práve na efekt prednesu. Sokrates mu však dokazuje, že z podstaty veci nemôže byť znalec, pretože bohovia odnímajú básnikovi rozum, aby mohol hovoriť o božských veciach a rapsód je ozvenou tohto tlmočenia bohov básnikmi. Autor tu tak ukazuje interpretačnú

refaz: *bohovia – básnici – rapsódi* (s. 26), ako aj Aristotelovu interpretačnú refaz: *duševné impresie – slová ako nepriame symboly – veci „tam vonku“* (s. 33 – 34). Zároveň poznamenáva, že tieto refaze ostávajú inšpiratívne, čo dokladá Alegóriou výrečnosti Albrechta Dürera.

Druhá miestnosť môže prekvapiť svojou veľkosťou, keďže nám pripomína skôr halu, to však svedčí len o zanietenosti Autora-Architekta pre neskorú antiku a stredovek. Sme prevedení vývojom kresťanstva v kontexte antiky. Sledujeme ako Klement Alexandrijský nadšene presviedča svojich súčasníkov, že práve Kristus je tým Logom, ktorý hľadali; vidíme *Hexaplu* ako prvý protofilologický počín a Slovo Božie ako *poklad* zakopaný na poli, ktorý grécki filozofi pre jednoduchosť jeho „nádob“ odvrhli (s. 57 – 58). Poklad zvyčajne býva chránený zámkom, aby bol uchránený pred márnivosťou. Aurelius Augustinus volá po *klúčoch*, ktoré nám tento poklad, t. j. zámer Autora Biblie, odomknú. Tento zámer je nám nejasný, pre náš vlastný ošoh, aby sme museli vynaložiť námahu a stali sa tak lepšími, keďže Písmo je tu chápané ako inštrument pre morálnu nápravu alebo, ak chceme, ako *klúč* k lepšiemu životu (s. 69 – 70). Čitateľ si v tejto miestnosti môže „odomknúť“ viacero takýchto kultúrnych obrazov.

Ďalšia miestnosť nás prekvapí svojou svetlosťou. A nie nadarmo, pretože ako vraví autor, pre renesančného človeka je zmyslom cesty to, že nevedie temnotami. Uvidíme, ako vzdelanci interpretovali novoobjavenú antickú tradíciu. Za povšimnutie stojí moment, v ktorom renesanční vzdelanci používali postavu Herma Trismegista ako sprostredkovateľa, ktorý prepája viditeľné a neviditeľné. Vidíme tu vizuálnu metaforu čítania: cez text sa nám ukazuje iné, text je tu ako *šošovka* (s. 132). Podobne vizuálnymi kultúrnymi obrazmi sú aj *kniha a hľadisko*.

Posledná miestnosť môže byť mnohým záujemcom o humanitné vedy a spoločenské dianie dôverne známa. Kultúrne obrazy (hermeneutického kruhu, života či rozhovoru, stoja v pozadí našej interakcie so svetom, aj keď ich nutne nemusíme vedieť explicitne formulovať. Študentom humanitných vied je všeobecne známa myšlienka hermeneutického kruhu, podľa ktorej nemožno pochopiť časť bez pochopenia celku a ani celok bez pochopenia jeho častí. Autor ukazuje prepojenie tejto Schleiermacherovej myšlienky s Kantovou filozofiou a objasňuje, že podľa týchto mysliteľov môžeme rozumieť autorovi lepšie ako on sám sebe, keď sa na text pozrieme z dvoch prelínajúcich sa rovín: gramatickej, ktorá vyzdvihuje jazykovú rovinu a psychologickú, ktorá vyzdvihuje osobitosť autora (s. 193). Tento kruh sa nám takpovediac „fraktalizuje“, keď autor tieto dve roviny bližšie charakterizuje a prepojí s cyklickým paradoxom v srdci

matrixu tejto knihy: hoci sme determinovaní podobou nášho jazykového prostredia, toto prostredie ovplyvňujeme obrazmi, ku ktorým inklinujeme. Aby sme sa v tom nekonečnom krúžení nestratili, pripomeňme si, že výklad nie je možný bez chápania a chápanie nie je možné bez vnútorného prežívania. *Život* sám tu vystupuje ako sebavykladajúca sa, hermeneutická štruktúra (s. 214), v ktorej sa pohybujeme a kde rozohrávame hry prekryvania horizontov v *rozhovore*. Ani vedecká, ani žiadna iná obec nie je soliterna a kde je prítomný oponent, tam sa rozohrala hra dialógu (s. 227).

Keď spomínanú návštevu pomyselnej galérie imaginatívnych štruktúr ukončíme, môžeme úprimne povedať, že dielo *Hermés bez krídel: Kultúrne obrazy kontinentálnej hermeneutiky* predstavuje vítaný prínos ako k výberom z kontinentálnej hermeneutiky, tak k filozofii obrazu a poetike vied.

Roman Pikulik

Roman Pikulik
Katedra filozofie
Filozofická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Hornopotočná 23
198 43 Trnava
Slovenská republika
e-mail: 1800484@tvu.sk
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8262-2554>